

KANT VE NIETZSCHE'DE İSTEME KAVRAMI

Taşkiner KETENCİ*
Metin TOPUZ*□

ÖZET

Felsefe tarihi açısından isteme kavramının Kant ve Nietzsche'deki kullanım bağlamları, kavramın içeriğinin inşa edilmesinde önemli bir aşamayı gösterir. İsteme kavramı Kant'ın insan ve etik görüşünde son derece önemli bir yer tutar. Nietzsche ise Kant'ın "iyi isteme" anlayışının karşısına "gücü isteme"yi koyar. Nietzsche'nin Kant hakkındaki bu değerlendirmesinde, Kant'ın "ahlak yasası"nın bir eylem ilkesi değil, bir isteme ilkesi olduğunu gözden kaçırmaktadır. Kantçı ahlak yasasının özelliği bize ne yapacağımızı değil, o eylemle istediğimiz şeyin ne olduğunu, hangi tarzda istememiz gerektiğini söylemesinde yatar. Dolayısıyla, Kant'ın "öyle eyle ki..." diye başlayan "kesin buyruğu", "yapmalısın" diyen ahlakların değer yargularından farklı bir yapıdadır. Bu buyruk, tam da Nietzsche'nin özlem duyduğu "kişi" olmayı öne çıkarır.

Anahtar Kelimeler: İsteme, Nietzsche, Kant, gücü isteme, iyi, insan, eylem

(The Concept of the Will in Nietzsche And Kant)

ABSTRACT

In terms of the history of philosophy, the contexts of the usage of the concept of the will in Kant and Nietzsche show an important phase in the construction of the nature of the concept. The concept of the will has an important place in Kant's view of human and ethics, and it is also determining in Kantian ethics. Nietzsche, on the other hand, puts "will to power" against Kant's concept of "will to good". Nietzsche, by evaluating Kant as such, overlooks that Kant's "moral code" is not a principle of act, but rather a principle of will. The specialty of Kantian moral code lies not in its telling us what to do, but in its telling us what it is that we want with this act and in which manner we should want it. Thus, Kant's "categorical imperative" which starts "act such that ..."

□ Mersin Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü öğretim üyesi

□* Mersin Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü araştırma görevlisi

2 Kant ve Nietzsche'de İsteme Kavramı

has a different structure than other judgments of value. This imperative puts forward precisely the being of "the person" for which Nietzsche longs.

Keywords: *The Will, Nietzsche, Kant, the will to power, good, human being, action*

Türkçe'de isteme, istenç, irade, niyet sözcükleriyle karşılanmaya çalışılan *Will, der Wille, boulésis, voluntas, volitio* sözcükleri, eyleyen bir varlık olarak insanın ve hatta evrenin yapısını aydınlatmak amacıyla felsefe tarihi boyunca en sık başvurulan sözcüklerden biridir. Ancak Husserl'in de belirttiği gibi, isteme (*der Wille*) sözcüğünün dar anlamıyla arzu etme (*Begehren*) ve istek duyma ile (*Wunsch*) karıştırılması¹, kavramın yaşadığı en önemli talihsizliklerden biridir². Locke'un *İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Soruşturma*'nın hemen başında değindiği, felsefe tarihinde problemler çokluğunun arkasında aynı sözcüğe farkına varmadan farklı anlamlar yüklenmesi olduğu olgusu *Will, der Wille* sözcüğü için de doğrudur. Hatta bu durum isteme (*will*) sözcüğü için özellikle geçerlidir. Sözcük, günlük dilde, bir şeyi isteme anlamına geldiği gibi, İngilizce'de vasiyet anlamına dahi gelmektedir. Böylece farklı dillerde bu kadar zengin bir anlam içeriğine sahip bir sözcüğün Türkçe'ye nasıl çevrileceği önemli bir sorun haline gelir. Örneğin *der Wille, Will* sözcüğü, bağlamına bağlı olarak Türkçe'ye isteme, istenç, istem, irade hatta niyet olarak çevrilmektedir. Bu bağlamda, Türkçe'ye çevirisi yapılan filozofun *will* sözcüğü ile ne kastettiğine dikkat etmek özellikle önem kazanmaktadır. Söz gelişi Schopenhauer söz konusu olduğunda *der Wille*'yi "irade" sözcüğüyle karşılamak Schopenhauer'in "*der Wille*" ile anlatmayı istediği noktaya, –"dünyanın anlamı"na– zarar verir.

Felsefe tarihi açısından isteme kavramının Kant ve Nietzsche'deki kullanım bağlamları, kavramın içeriğinin inşa edilmesinde önemli bir aşamayı gösterir. İsteme kavramı Kant'ın insan ve etik görüşünde son derece önemli bir yer tutar ve özellikle etik görüşünde belirleyicidir. Nietzsche ise Kant'ın "iyi isteme" anlayışının karşısına "gücü isteme"yi

¹ Husserl Edmund (1988), *Volesungen über Ethik und Wertlehre* (1908–1914), Herasugegeben Ulrich Mele, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, s. 104–105

² Söz gelişi Platon'un "Devlet" adlı kitabının Türkçe çevirisinde 439d'de *Épijym^{TM}aV* (*epitumias*) sözcüğü "arzulayan yan" olarak karşılanmaktadır. Ama hemen sonraki cümlede geçen *ÉpijymhtikÖ* (*epitumetiko*) sözcüğü ise aynı kökten gelmesine rağmen, arzular olarak değil de "istekler" olarak karşılanmaktadır. (Bkz. Platon, *Devlet* (Çev: Sabahattin Eyüboğlu, M. Ali. Cimcoz) Remzi Kitabevi yayınları, İstanbul, 1988)

koyar. Bu iki filozofun isteme kavramları arasındaki karşıtlık aydınlanma döneminin ve 19. yüzyılın insan anlayışları arasındaki karşıtlık olarak da değerlendirilebilir.

Kant'ta İsteme Kavramı

Kant'ın etik görüşünde isteme kavramının içeriklendirilmesinde David Hume'un etkisi söz konusudur. Hume isteme (Will) kavramına İnsan *Doğası Üzerine Bir İnceleme* (2009) ve *İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Soruşturma* (1976) adlı kitaplarında önemli bir yer verir. Hume isteme kavramını özgürlükle ilişkisinde ele alır. Özetle şöyle der: “Özgürlükten yalnızca istemenin belirlemelerine göre eylemde bulunma ya da bulunmama gücünü anlayabiliriz, yani hareketsiz durmayı seçersek hareketsiz durabiliriz, harekete geçmeyi seçersek, yine, harekete geçebiliriz”³. Hume'un insan eyleminde istemeye verdiği bu yer, Kant'ın etik ve insan görüşü bakımından da son derece etkili olmuştur. Ancak Kant isteme kavramını Hume'un düşüncesinden oldukça farklı bir biçimde içeriklendirir.

Kant, etiğinde ‘doğru eylem nedir?’ sorusuna odaklanır ve bir eylemin doğru niteliğini taşıyabilmesinin eylemin dayandığı temelle bağlantılı olduğunu ortaya koyar. İnsanın yapıp etmelerinin hepsi “eylem” adını taşımaz. Eylem, insansal bir yapma–yapmama türüdür. İnsansal yapma–yapmamanın insansal olmayan davranışlardan farkını, güdülere, itkilere değil de ilkelere dayanması oluşturur. Kant eylemi bu nedenle arka planıyla, *kişiyi* eyleme götüren ilkelere ilgisinde konu edinir. Kant'ın etik görüşünde isteme kavramı da bu bağlamda karşımıza çıkar.

Bakış noktası eylemin yapma aşamasına değil de, eylemin oluşturucu öğelerine yöneldiğinde, kişiden kişiye, çağdan çağa toplumdaki topluma değişen ilkelere karşılaşılabılır. Ancak böylesi ilkelere dayanılarak yapılan eylemler, hep belirli bir amacı gerçekleştirmeye yönelik olduklarından, “doğru” niteliğini bu amaçla ilgisinde araç olarak işlevlerini yerine getirdikleri ölçüde taşıyabilirler. Bu tür eylemler, Kant'ın bakış açısından, değerleri eylemde bulunan kişinin *beklentilerine göreli* eylemlerdir. Kant ise ahlaka ilişkin sağlam bir çıkış noktası belirlemek; ahlaka ilişkin belirlemelerinin

³ Hume David (1976) *İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Soruşturma*, (Çev: Oruç Aruoba), Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara, s. 78

4 Kant ve Nietzsche'de İsteme Kavramı

görelilik–rastlantısallık zemininde kayıp gitmelerini engellemek istemektedir.

Kant bu amaçla etiğinde, ahlaka ilişkin metafiziğin, ahlaka ilişkin deney bilgisinden (“pratik antropoloji”den) ayrılmasını savunur. Çünkü “herkesin kabul etmesi gerekir ki, bir yasa ahlak yasası olacaksa, yani bir yükümlülük nedeni olacaksa mutlak zorunluluk taşımalıdır”⁴. Ona göre mutlak zorunluluk taşıyan bilgiler deneyden değil, ancak saf akıldan gelebilir. Bu nedenle ahlakın pratik antropolojiden arındırılmasıyla, mutlak zorunluluğun insanın doğal yanında aranması zemini de ortadan kalkar ve ahlak hakkındaki metafiziğe giden yol açılmış olur.

Böylece ahlak hakkındaki metafizik, özneliğin önüne geçilmesini sağlayabilecek “ahlaklılığın en yüksek ilkesinin aranıp bulunmasından ve saptanmasından öte bir şey değildir”⁵. Kant’a göre bu türden bir araştırmanın çekirdeğini ise olanaklı saf isteme idesi ve onun ilkelerinin araştırılması oluşturur. Ahlak metafiziğinin araştırma alanının merkezini isteme ve onun ilkeleri oluşturuyorsa temel soru şudur; “İsteme nedir?”, bir başka deyişle Kant’ın “isteme” kavramına yüklediği içerik nedir?

Kant *Pratik Aklın Eleştirisi*’nin hemen başlarında önemli bir ayırım yapar. Aklın teorik kullanılışı sırf bilme yetisinin nesnelereyle uğraşır ve bu kullanımın eleştirisi yalnızca saf bilme yetisiyle ilgilidir. Aklın pratik kullanılışında ise bu durum farklıdır: Bu kullanışta akıl, tasarımların karşılığı olan nesnelere meydana getiren ya da kendini bu nesnelere meydana getirmek üzere belirleyen –yani kendi nedenselliğini belirleyen– bir yeti olan istemenin belirlenme nedenleriyle uğraşır. Çünkü akıl bu alanda istemeyi belirlemeye yeterli olabilir ve yalnız istemek söz konusu olunca aklın hep nesnel gerçekliği vardır⁶.

Kant’a göre –en basit anlamda– isteme, ilkelere göre eylemde bulunma yetisidir⁷. Yani doğada diğer canlılar doğa zorunluluğu içinde eylemde bulunurken, “yasaların tasarımına göre” eylemde bulunan tek varlık “akıl sahibi insan”dır. “İsteme” kavramının Kant’ın felsefesindeki anlamına bu kısa cevap beraberinde şu soruyu getirir; ilkelere göre

⁴ Kant, Immanuel (1995) *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi*, (Çev: Ioanna Kuçuradi), Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara, s. 4.

⁵ a.g.e. s. 7

⁶ Kant, Immanuel (1994), *Pratik Aklın Eleştirisi*, (Çev: Ioanna Kuçuradi, Ülker Gökberk, Füsün Akatlı), Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara, s. 16

⁷ Kant, Immanuel (1995) *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi*, (Çev: Ioanna Kuçuradi), Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara, s. 29

eylemde bulunma yetisi olarak istemenin “niteliği” nedir? Kant bu sorunun cevabını *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi* kitabının birinci bölümünün girişinde şu cümleyle verir; “Dünyada, dünyanın dışında bile, **iyi bir istemeden** başka kayıtsız şartsız iyi sayılabilecek hiçbir şey düşünülemez”⁸. Ona göre iyi istemenin bulunmadığı, insanın doğal yanından –eğilim veya güdülerden– kaynaklanan eylemlerin bir “iç değeri” yoktur.

İyi istemenin değeri sonuçta ulaşacağı amaçta ya da başarılarında değildir, iyi isteme değerini kendinde taşır. Dolayısıyla aklın amacı mutluluğu amaçlayan eylemde bulunmak değil, kendi başına iyi bir istemeyi ortaya çıkarmaktır. Burada karşılaşılan soru ise “kendi başına iyi bir isteme nasıl ortaya çıkarılabilir?” sorusudur. Bunun için Kant’ın “ödev” kavramını ele almak gerekmektedir.

Kant eylemleri ödev kavramına göre üçe ayırır; ödevde aykırı, ödevde uygun ve ödevden dolayı. Ödevde aykırı eylemlerin, kendi başına iyi bir istemeyi ortaya çıkaramayacağı mantıksal bir zorunluluktur. Ödevde uygun davranışlar ise rastlantısal bir zemine sahiptir. Çünkü ödevde uygun davranış genelde ben–sevgisine dayanır. Ahlaksal değer, iyi istemenin ortaya çıkma olanağını ödevde aykırı ve ödevde uygun eylemler gerçekleştiremezken, ödevden dolayı yapılan eylem bunu sağlar. Çünkü ilkin burada ahlaksal değer, ödevde aykırı ve ödevde uygun eylemlerde olduğu gibi eğilimden dolayı değil, ödevden dolayı iyilik yapmada ortaya çıkar. İkinci olarak ödevden dolayı yapılan her eylem, “ahlaksal değerini, onunla ulaşılabilecek amaçta bulmaz, onu yapmaya karar verdirten maksimde bulur; eylemin nesnesinin gerçekleşmesine değil... eylemi oluşturan istemenin yalnızca ilkesine bağlıdır”⁹. Ödevden dolayı yapılan eylem, herhangi bir eğilimden dolayı olmadığı için yasaya saygıdan dolayı; aposteriori güdüler tarafından değil ama istemenin biçimsel apriori ilkesi tarafından belirlendiği için zorunlulukla yapılan eylemdir. Böylelikle Kant ödev kavramını şöyle ifade eder: “Ödev, yasaya saygıdan dolayı yapılan eylemin zorunluluğudur”¹⁰. Kant’ın ödevde ilişkin açıklaması istemenin hangi yolla belirlendiğini ortaya çıkarır. Ödev, kendi başına iyi istemenin koşuludur, bir başka deyişle o, bütün deneylerden önce istemeyi apriori olarak belirler. Dolayısıyla eğer

---

⁸ a.g.e. s. 8

⁹ a.g.e. s. 15

¹⁰ a.g.e. s. 15

6 Kant ve Nietzsche'de İsteme Kavramı

istemeyi belirleyen saf pratik akılsa, böylesi eylemler de ödeve dayalı eylemler haline gelir.

Kant'ın etik görüşünde, akıl sahibi varlıkların eylemlerinin ahlaksal değeri –iç değeri– ancak bu eylemlerin kendisine göre yapıldığı bir yasayla ölçülebilir. Bu ahlak yasası yukarıda da değinildiği gibi akıl sahibi insanın istemesini belirlemektedir. Bir başka deyişle akıl sahibi insan bu yasaya uymak zorundadır. Ama bu zorunluluk özgürlüğü içeren bir zorunluluktur. Buna göre, isteme şöyle ya da böyle eylemekte özgürdür ama ahlaki değere sahip bir şekilde eylemek için ahlak yasasının belirleyiciliği onun için bir zorlayıcılık teşkil eder. Kant bu zorlayıcılığı “buyruk” olarak nitelendirir; “İsteme için zorlayıcı olduğu ölçüde nesnel bir ilkenin tasarımına emir (akıl emri), bu emrin formülüne de **buyruk (Imperativ)** denir¹¹.

Kant bütün buyrukları “koşullu” ve “koşulsuz/kesin” olmak üzere ikiye ayırır. Koşullu buyrukta eylem bir amaca ulaşmak için araç olarak ve öznel zorunluluk taşıyarak ortaya çıkar; koşulsuz buyrukta ise eylem başka herhangi bir amaçla ilişki kurmadan nesnel zorunlu olarak ortaya çıkar. Bütün buyruklar istemenin ilkeleri olduğu halde, ahlak yasası olmaya layık olan tek buyruk kesin buyruktur. Kant'a göre kesin buyruk değerini, koşullu buyrukta olduğu gibi ulaşılabilecek amaçta bulmaz; tersine eylemin nedeniyle ve biçimiyle ilgilidir, bu yüzden kesin buyruğa “**ahlaklılık**” buyruğu denebilir¹².

Kant koşulsuz buyruğu şöyle dile getirir; “*Ancak, aynı zamanda genel bir yasa olmasını isteyebileceğin maksime göre eylemde bulun*”¹³. Kısaca bir eylemin ahlaksal değere sahip olması için, eylemin maksiminin genel bir yasa niteliğinde olmasını istemek gereklidir. Her akıl sahibi varlık genel yasaya uygun istemesiyle eylemde bulunma olanağına sahipse, genel olarak akıl sahibi insan eylemlerde araç olarak değil amaç olarak görülmelidir. Böylece istemenin ikinci pratik ilkesi şekillenmiş olur; “*Her defasında insanlığa, kendi kişinde olduğu kadar başka herkesin kişisinde de, surf araç olarak değil, aynı zamanda amaç olarak davranacak biçimde eylemde bulun*”¹⁴. Etik tarihine Kant'ın getirdiği yeni bakış açısına göre, akıl sahibi varlık genel yasalara bağlı olduğu kadar yasa koyucudur da; yani onun istemesi bir yanıyla genel

¹¹ a.g.e. s. 29

¹² a.g.e. s. 33

¹³ a.g.e. s. 38

¹⁴ a.g.e. s. 46

yasaya bağılyken bir yanıyla yasa koyucudur. Kant bu ilkeye de “istememin özerkliği” ilkesi adını verir¹⁵. Ona göre insanın sadece doğa nedenselliğine bağılı olduğu ileri sürülürse, insan eylemlerine ilişkin “özgür bir isteme”den bahsetmek, saçma olurdu.

Kant’a göre, pozitif anlamda, özgür istemenin özelliği, bir özerklik, kendi kendine yasa koymadır. Dolayısıyla özgürlük bütün akıl sahibi varlıkların istemesinin bir özelliğidir. Çünkü “ancak ve ancak özgürlük idesi altında eylemde bulunabilen her varlık, tam bundan dolayı gerçekten özgürdür; yani özgürlüğe koparılmazcasına bağılı bütün yasalar... onun için geçerlidir”¹⁶.

İsteme kavramı açısından Kant ve Nietzsche’yi birbirine bağılayan filozof Schopenhauer’dır. Schopenhauer *İsteme ve Tasarım Olarak Dünya* eserinin daha giriş bölümünde dünyaya ilişkin ilk belirlenimini ortaya koyar: “dünya benim tasarımımdır”¹⁷. Schopenhauer’in ikinci önermesi olan “dünya istemedir” önermesi, dünyanın çeşitli basamaklarda istemenin nesneleşmesi olduğunu, dünyada egemen olan yasanın “kör bir isteme” olduğunu dile getirir.

Schopenhauer’in “isteme” kavramı öncelikle dünyayı anlamının bir ilkesidir. Tasarım olarak dünya, “anlamını kavramadığımız ... ‘yabancı görünüşler’den oluşan bir toplamdır”¹⁸. İsteme kavramı, sahip olduğumuz bu “tasarımların anlamı”nı elde etmenin, bu dünyanın tasarımıdan başka bir şey olup olmadığını anlamının anahtarıdır. Tasarım, şeyleri dışardan bir bakış ürünü olarak bize verir, ama onların iç doğası, özü tasarımıyla kavranamaz.

Dünyanın anlamı, bütün görünüşlerin arkasında duran, “kendinde şey” olarak istemedir ve bilen özneye kendini ilk kez beden yoluyla gösterir. Bedenin bütün devinimleri istemenin belirlemesinin etkileridir. Dahası bütün beden tasarıma dönüşmüş istemeden başka bir şey değildir. Schopenhauer’in sözcükleriyle: “İsteme gövdenin *a priori* bilgisi, gövde de istemenin *a posteriori* bilgisidir”¹⁹. Bir tasarım nesnesi olarak beden maddi bir şeydir. Öyleyse bu bakımdan kendi bedenimiz ile benzer bir yapıda olan bütün maddi şeyleri de istemenin nesneleşmeleri olarak kabul

¹⁵ a.g.e. s. 50

¹⁶ a.g.e. s. 66

¹⁷ Schopenhauer, Arthur, (2005) *İsteme ve Tasarım Olarak Dünya*, (Çev: Levent Özşar), Biblos Yayınevi, İstanbul, s. 7

¹⁸ a.g.e. s. 39

¹⁹ a.g.e. s. 42

8 Kant ve Nietzsche'de İsteme Kavramı

etmek gerekir: Dolayısıyla “maddi dünya bizim kendimizde doğrudan isteme olarak bulduğumuz şeydir”²⁰. Kendi başına alındığında isteme; “bilgisizdir, kör, karşı koyulmaz bir dürtüdür”²¹.

İstemenin en tam nesneleşmesi olarak insan tepeden tırnağa somut bir istek, somut bir gereksinimdir. “Yaşama isteği” olarak insanın yaşamının tümünü bu nedenle “yaşamı koruma gereksinimi” doldurur²². Yaşama isteği bireylerde kendini bencillik olarak gösterir. İsteme bencillik aracılığıyla, bir bireyde nesneleştiği bedeni onaylamanın ötesine uzanır ve başka bir bireyin bedeninde görünüşe gelen istemenin yadsınmasına varır. Bu durumda bir kişinin istemesi başka birinin isteme alanına zorla girer. Birey bunu öteki bedeni yok ederek ya da örseleyerek yapar; ya da öteki bireyin bedenindeki güçleri kendi istemesine hizmete zorlar. Bu durumda da kendi istemesinin gücünü arttırmış olur²³.

İstemenin belirlemesi altında bulunan insanı, eylemde belirleyen neden yalnızca bencilliktir. Bencilliğin sesi şöyle demektedir: Kendi gereksinimlerini karşılamak için “herkese yapabileceğinden de fazla zarar ver”²⁴. Schopenhauer'e göre insanın yapıp etmelerine ahlâksallık niteliği kazandıran, eylemi değerli kılan ise bencilliğin susturulmasıdır. Yani istemeyi yadsıyan kişi “özgür” insandır. İstemenin tam olarak belirlediği, evrene egemen olan istemenin kör bir isteme olduğunu göremeyen kişilerin yapıp etmeleri nasıl ki kendi yapılarının bir ürünüyse, istemeyi reddedebilen özgür insanın eylemleri de kendi yapısının bir etkisidir. Böylece Schopenhauer'e göre etik bakımdan iki tür insan vardır: “nedensel bağların dışına çıkamayan ve yalnızca nedensel bağları gören insanlar ve bu anlamdaki kişiliklerini silmiş insanlar” ile “şeyleri ve diğer insanları nedensel bağların dışında görebilen insanlar”²⁵.

---

²⁰ a.g.e. s. 49

²¹ a.g.e. s. 211

²² a.g.e. s. 236–237

²³ a.g.e. s. 253

²⁴ Schopenhauer, Arthur (1987), *Schriften zur Moral und zum Richtigen Leben*, (Auswahl und einführender Essay von Rüdiger Safranski) Haffmans Verlag Zürich, s. 389

²⁵ Kuçuradi, İoanna (2006), *Schopenhauer ve İnsan*, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara, s. 40-45

Nietzsche’de İsteme Kavramı

Nietzsche yaşadığı 19. yüzyılı alışlagelen bakış açılarından sıyrılarak ele alabilen, içinde yaşadığı yüzyılın insan, değer, din, tarih vb. anlayışlarını eleştirebilen ve bu eleştirilerinden hareketle insan olmanın neliğinin aydınlatılmasını sağlayabilen bir düşünürdür. Nietzsche “kendi kültürü” karşısında “sevinç çığlıkları atan” bir çağı kendisiyle yüzleşmeye, “kendi bilincine” (Selbstbewusstsein) varmaya çağırır²⁶. Nietzsche çağını eleştirdiği, çağının aynası olmayı başardığı ölçüde 19. yüzyılın bir parçasıdır. Bu eleştirilerden hareketle insanın ne olduğuna ilişkin bilgiler ortaya koyduğunda ise çağını –çağımızı da– aşan bir filozoftur. Nietzsche çağının ve bütün çağların ortak hastalıklarını görür. Bu hastalıkların ancak “Yunanlıların Trajik Çağı”ndaki dünya ve insan anlayışıyla tedavi edilebileceğini de görür, ancak her çözüm denemesi, kültürlü olmaktan “yürüyen ansiklopediler” olmayı anlayan çağının “kültür” anlayışı içinde kaybolur.

Bu çalışmada ele alınan “gücü isteme” (Wille zur Macht) kavramı da anlamını Nietzsche’nin çağını eleştirisinde bulur. Yaşam, yaşayan varlığın gücü istemesinin bir görünümüdür. Nietzsche’nin “gücü isteme” kavramının tanımını farklı kitaplarında, farklı bağlamlarda bulabiliriz. Bunlara birkaç örnek vermek gerekirse;

“Her şeyden önce, canlı olan, kuvvetini üzerinden atmak, boşaltmak ister: Yaşamın kendisi, gücü isteme –: Kendini korumak onun dolaylı ve sık rastlanır sonuçlarından biridir”²⁷.

“İçten bakıldığında, dünyanın ‘kavranabilir karakterine’ göre tanımlanmış dünyanın – ‘gücü isteme’den başka bir şey olmadığı görülür”²⁸.

“Bu dünya gücü istemedir– ve bunun ötesinde hiçbir şeydir!”²⁹.

²⁶ Nietzsche, Friedrich (1986), *Tarih Üzerine*, (Çev: Nejat Bozkurt), Say Yayınları, İstanbul, s. 143

²⁷ Nietzsche, Friedrich (2009), *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, (Çev: Ahmet İnam), Say Yayınları, İstanbul, s. 28

²⁸ a.g.e. s. 52

²⁹ Nietzsche, Friedrich, (1967), *The Will To Power*, (Edt: Walter Kaufmann-R. J. Hollingdale), Vintage Books, New York, s. 550

10 Kant ve Nietzsche’de İsteme Kavramı

“İyi nedir? —İnsanda güç duygusunu, gücü istemeyi, gücün kendisini yükselten her şey”³⁰.

“Ancak hayat olan yerde, isteme de olur: hayatı isteme değil ama –öğrettiğim benim sana, –gücü isteme!”³¹.

“Gücü isteme”nin Nietzsche’de ne anlama geldiğini kavramak öncelikle, onda “gücü isteme”nin görünümü olarak yaşamın ne anlama geldiğini kavramaktan geçer. Nietzsche’de yaşam, beslenme gibi temel ihtiyaçların olduğu kadar, duyguların, düşüncelerin de katıldığı bir güçler çeşitliliğidir. Nietzsche yaşamın belirlenimini bu güçler çeşitliliğinin görünümüne göre şekillendirir; “Diğer bütün güçlere karşı bir direniş”; “bunların form ve ritimleri aynı olacak şekilde düzenlenmesi” ve “benzeşmeyi (assimilation) veya ayrışmayı dikkate alarak bir tahminde bulunma”³². Nietzsche’ye göre “gücü isteme”nin görünümü olarak yaşam, ayrıca “sonsuz bir geri–dönüş”tür: Ve “dünyanın” benim için ne olduğunu biliyor musunuz? ... Bu dünya başlangıcı ve sonu olmayan içten bir canavardır... bütün olarak değişmeyen bir bütünlük arz eder... ebediyen tekerrür edecek olan olarak kendini kutsayarak, hiçbir doyum, hiçbir bıkkınlık, hiçbir yorgunluk tanımayan bir oluş olarak... –bu dünya için bir isim duymak ister misiniz? ... Bu dünya gücü istemedir...³³.

Nietzsche’nin yaşam ve “gücü isteme” arasında kurduğu bağ sonucu, yaşam kısaca eşit olmayan güç çeşitliliğinin bir savaş alanı olarak ortaya çıkmıştır. Yaşamdaki “güç istenci”ne yönelik bu savaş ise sürekli/ebedi bir dönüş içerisindedir. Karşılıklı güçlerin mücadele ettiği yaşamda, gücün çoğalması (gelişim, oluşum) ve gücün azalması (gerileme, bozulma) dolaylı bir sonuç olarak ortaya çıkar. Yaşamdaki bu “güç azalması”nın ve “güç çoğalması”nın ne demek olduğunu anlayabilmek için Nietzsche’nin “*décadence*” kavramının çözümlenmesi gerekmektedir.

Décadence kavramı Nietzsche için hem kültüre ilişkin hem de yaşama ilişkin bir kavramdır. Yaşama ilişkin olarak *décadence*, güç çeşitliliğinin mücadelesinin “mantıksal bir sonucudur”, bir başka deyişle

³⁰ Nietzsche, Friedrich (2008b), *Deccal*, (Çev: Oruç Aruoba), İthaki Yayınları, İstanbul, s. 10

³¹ Nietzsche, Friedrich (2002), *Zerdüşt Böyle Diyordu*, (Çev: Osman Derinsu), Varlık Yayınları, İstanbul, s. 96

³² Nietzsche, Friedrich, (1967), *The Will To Power*, (Edt: Walter Kaufmann-R. J. Hollingdale), Vintage Books, New York, s. 342

³³ a.g.e. s. 550

büyümenin getirdiği zorunlu bir sonuçtur³⁴. Çünkü yaşam sadece gelişmeyi ve ilerlemeyi içermez, o aynı zamanda bozulmayı, gerilemeyi de içerir. Nietzsche'ye göre *décadence*'ın kültürle ilişkisi ise şöyledir: İlkın “gücü isteme” canlı varlıkların kendilerini ve çevrelerini değerlendirmelerinde belirleyicidir; öyleyse değer biçmenin belirleyicisi olan “gücü isteme”de bir azalma olduğu zaman, *décadence* açığa çıkar. Tarih boyunca kültürün biçimlenmesi, insanın değerlendirme biçimlerine göre şekillenir ve insanın değerlendirme biçimi “gücü isteme” anlayışlarıyla şekillenir. Dolayısıyla “güç istenci”nin değerlendirme biçimi üzerindeki belirleyiciliğinde bir düşüş olduğunda *décadence* ortaya çıkar.

Nietzsche *décadence* kavramına dayanarak iki tür ahlak olduğunu ileri sürer. Birincisi “sağlıklı içgüdünün kendini ortaya çıkan *décadence*'a karşı koruduğu “efendi ahlaki” ve ikincisi *décadence*la kendini dile getiren, haklı çıkararı ve kendini batışa götüren “köle ahlaki”dır”. Nietzsche bu ayırımına dayanarak, insanı değerlendirme biçimine göre üçe ayırır. Bunlardan ilki köle ahlakını benimseyen, varolan değer yargılarına göre değerlendirmede bulunan “sürü insanı”dır. İkincisi, varolan değer yargılarına “hayır” diyen, bu nedenle de değerlendirme yapmaktan kaçınan, değerlere “hayır” demekle yaşama da “hayır” diyen, “özgür insan”dır. Nietzsche'nin üçüncü insan tipi ise, özgür insan gibi geçerlikte olan değerler sistemine karşı çıkan ama aynı zamanda yaşamı olduğu gibi kabul edip, ona “evet” diyen “trajik insan”dır. Trajik insan, “üst insan” olarak gücü isteyen kişidir. Gücü isteyen kişi, kendinde yaşadığı çağda yeni değerler ortaya koyma gücü bulan kişidir.

Modern toplumda ortaya çıkan modern insan (“ne yaptığını bilmeyen insan”) tipi ise sürü insanıdır. Modern toplumda sürü insanı, yaşamı yadsıyan “kendinde hakikatler”e göre değerlendirmede bulunur. Bu ise, eğer yaşam gücü istemenin bir görünüşü olduğuna göre, “gücü isteme”de bir düşüşü ifade etmektedir. “Gücü isteme”deki düşüşün, -*décadence*ın- mantıksal sonucu ise Nietzsche'ye göre “nihilizm”dir.

Yaşamın kendisiydi benim için büyümenin, dayanıklılığın, kuvvetlerin birikmesinin içgüdüğü, gücün içgüdüğü: gücü istemenin eksik olduğu yerde, düşüş vardır. Savım, insanlığın bütün en üst değerlerinde bu istemenin eksik olduğudur, —en kutsal adlara

³⁴ a.g.e. s. 25

12 Kant ve Nietzsche'de İsteme Kavramı

bürünerek egemenliği elinde, tutanların, düşünüş-değerleri, nihilistik değerler olduğu³⁵.

Sonuç

Nietzsche Kant'a da çağına karşı dile getirdiği bu bakış açısından bakar. Nietzsche'ye göre Kant'ın etik görüşünün temel kavramlarından biri olan "iyi isteme", aslında çöküşü istemedir, zayıfların korunmasını, güçlü olanların zayıf olanın hizmetine girmesini istemedir. Ona göre, insan dünyasında karşımıza başarı olarak çıkan bütün insansal etkinlikler gücü, güçlü olmayı, yapabilmeyi, muktedir olmayı –iktidarı– istemişlerdir. Nietzsche'nin bu iktidar analizi daha sonra Foucault'ya da esin verir³⁶. Nietzsche Schopenhauer'den esinlenerek, gücü istemeyi evrenin, bütün insansal olguların özü olarak değerlendirir. Ona göre evrendeki her devinim, her büyüme, her gelişme gücü istemenin görünümleridir.

Ona göre Kant, felsefeye teoloji kanını bulaştırarak Alman İdealizminin sözde yükselişini sağlamıştır³⁷. Nietzsche için Kant etiği, dünyayı "kendinde" ve "duyulur" olmak üzere ikiye ayıran Sokratik kültürün değerlendirme biçiminin bir uzantısıdır³⁸. Bu kültürün değerlendirme biçiminin temel yönelimi ona göre yaşamı isteme değil, değerini kendinde taşıyan "hakikat"i istemedir. Ona göre Sokratik kültürün açtığı bu yoldan ilerleyen Kant, etiğinin merkezine "kendinde iyi" olma özelliğini taşıyan "iyi isteme"yi yerleştirir. Kant'a göre ahlaki olarak doğru eylem ahlak yasası altında iş gören iyi istemenin bir sonucudur. Öte yandan Nietzsche'ye göre yaşamı ya da dünyayı "kendinde" ve "duyulur" olarak ikiye bölmek ve yaşamı kendinde değer taşıyan bir hakikate göre değerlendirmek, "tam da *décadence*'ın

³⁵ Nietzsche, Friedrich (2008b), *Deccal*, (Çev: Oruç Aruoba), İthaki Yayınları, İstanbul, s. 12–13

³⁶ İktidar belirli bir merkeze ait değildir, hayatın bütün alanlarında karşımıza çıkar.

³⁷ Nietzsche, Friedrich (2008a), *Ahlakın Soykütüğü Üzerine*, (Çev: Ahmet İnam), Say Yayınları, İstanbul, s. 81

³⁸ Nietzsche, Friedrich (2005), *Putların Batışı Ya Da Çekiçle Nasıl Felsefe Yapılır*, (Çev. Mustafa Tüzel), İthak, Yayınları, İstanbul, s. 31

reçetesidir, hatta budalalığın reçetesidir”³⁹. Çünkü ona göre yaşamın belirlemediği bir şey yaşama zarar verir.

Bu yüzden de Nietzsche, Kant’ın ödev, iyi isteme, erdem, ahlak yasası gibi kavramlarını birer uydurma olarak değerlendirir. Nietzsche bu değerlendirmesini şuna dayandırır; yaşam eğer “bengi dönüş” içindeyse, herhangi bir ahlak ilkesinden yola çıkarak, yaşamı değerlendirmek kaçınılmaz olarak *décadence*’a uğrayacak, sonucu ise nihilizm olacaktır. Nietzsche’nin Avrupa için kapıya dayandığını düşündüğü nihilizmin nedeni böylece başta Kant olmak üzere çağının yaşamı bu ve benzeri Hristiyanlıktan esinlenen ahlaksal ilkelerle düşünmesidir. Örneğin Nietzsche *Deccal*’de “Kant’ın başarısı, salt bir tanrıbilimci başarısıdır” der ve Kant’ı, Luther ile aynı çizgiye yerleştirir⁴⁰. Bu yaklaşım ise yaşama, “gücü isteme”ye zarar verir. Nietzsche’ye göre Kant’ın iyi isteme kavramını öne çıkartması, Kant’ı kıta Avrupasına özgü, Sokratik kültürden beslenen *décadence* kültürünün temsilcisi kılar.

Nietzsche’nin Kant’a ve genel olarak Batı kültürüne yönelttiği eleştirilerde bazı bakımlardan doğruluk payı söz konusudur. Örneğin, bir kültürün yarattığı “değer”lerinin belirli koşullar altında ortaya konmuş olduğu ve bu koşullar değiştiğinde bu değerlerin değer olma niteliğini yitirdiği, Nietzsche’nin etik görüşünün ortaya koyduğu bir bilgidir. Böyle bir noktada, “değerlerin yeniden değerlendirilmesi” talebi de yerinde bir talep haline gelir. Ancak, bu talep Nietzsche’den neredeyse bir yüzyıl önce tam da Nietzsche’nin sert bir şekilde eleştirdiği Aydınlanma Dönemi düşünürlerinin, özellikle de Kant’ın bir talebidir.

Bu noktada önemli sorunlardan biri de, Nietzsche’nin kendi gücü isteme kavramını Kant’ın iyi isteme kavramının karşıtı olarak konumlandırmasında bulunmaktadır. Nietzsche Kant’ın bu temel ilkesini aşırıya kaçan bir eleştiriyle, insan olmanın özüne ve genel olarak yaşama zarar veren bir ilke olarak değerlendirmektedir. Oysa Kant’ın etik tarihine önemli bir bilgisel katkı olan bu düşüncesi, Nietzsche’nin düşündüğünün aksine insan olarak yaşamayı, insanın evrene değer katabilen bir varlık olarak sahip olduğu değerlerin korunmasını amaçlar. Kant’ın düşüncesi insan türünün doğa karşısında “varolma savaşı”nda elde ettiği, “başardığı” özelliklerin kişilerde korunmasının temelini gösterir. Eş

³⁹ Nietzsche, Friedrich (2008b), *Deccal*, (Çev: Oruç Aruoba), İthaki Yayınları, İstanbul, s. 17-18

⁴⁰ a.g.e. s. 17

14 Kant ve Nietzsche'de İsteme Kavramı

deyişle, Nietzsche'nin reddettiği bu düşünce tam da Nietzsche'nin savunduğu, insan görüşüne bir katkıda bulunmaktadır.

Burada Nietzsche'yi Kant hakkında bu değerlendirmeye götüren şey, Kant etiğine ilişkin önemli bir noktayı gözden kaçırmasıdır. Kant'ın "ahlak yasası" bir eylem ilkesi değil, bir isteme ilkesidir. Yani, Kantçı ahlak yasasının özelliği bize ne yapacağımızı değil, o eylemle istediğimiz şeyin ne olduğunu, hangi tarzda istememiz gerektiğini söylemesinde yatar. Dolayısıyla, Kant'ın "Öyle eyle ki..." diye başlayan "kesin buyruğu" ahlakların "yapmalısın" diyen değer yargılarından farklı bir yapıdadır. Bu buyruk, tam da Nietzsche'nin özlem duyduğu "kişi" olmayı öne çıkarır.

Kant sonrası felsefede Kant'ın tüm eserleri hep belirli bir çağın bakış açısıyla yorumlanmıştır. Söz gelişi 19. yüzyıl felsefesinde Kant'ın söylediklerinin anlamı değil, onun bu sözleri söyleme yolu ("saf" felsefe olarak metafizik) göz önünde bulundurulmuştur. 20. yüzyılın ikinci yarısında ise, Kant etiğinin hümanist yönü yeniden keşfedilmiştir, ama bu kez de onun hümanist yönünün metafizik bir antropoloji olan temeli gözden kaçırılmıştır. Çağımızda Kant'a yönelik eleştirilerde Nietzsche'nin de etkisiyle Kant etiğinin, insanın —birbirinden farklı geleneklerin, kanıların, inançların taşıyıcısının değil, sırf insan olmak bakımından insanın— hakları ve ödevleri olduğu düşüncesine geçişi de sağlayabileceği göz ardı edilmektedir. İnsan türünün kendi başına değerli bir varlık olduğu, bu değeri nedeniyle korunması gereken hakları ve yerine getirmesi gereken ödevleri olduğu düşüncesi Kant etiğinin önemli saptamalarından biridir. Kaldı ki, bu yaklaşım, insan hakları düşüncesinin de temelini oluşturur.

Kant etiği bir eylemin ahlâklı olup olmamasını, o eylemin arkasındaki istemede, daha yerinde bir deyişle, istemenin maksiminde (öznel ilkesinde) gören bir etik görüşüdür. Eğer eylemin temelinde yer alan maksim (öznel ilke) genel geçer bir yasa olabilecek nitelikte ise, eylem ahlâklı bir eylemdir. Bu da ancak istemeyi belirleyen şeyin istenen şey değil de, yasanın biçimi olması durumunda ortaya çıkabilir. İstemeyi belirleyen ilke "öyle eyle ki, senin istemenin öznel ilkesi hep aynı zamanda genel bir yasa koymanın ilkesi olarak geçerli olabilsin" ilkesiyse ahlâksal eylem ortaya çıkabilmektedir. Başka bir deyişle eylemlerimizin arkasında yatan istemelerimiz bu nitelikte ise, eylemlerimiz özgür ve ahlâklıdır. Böylece Kant bize ahlâklılığın bir

ölçütünü özgürlük kavramı üzerinden giderek sunar. Ama bu ölçüt eyleme değil, eylemin arkasında yatan istemeye ilişkindir. Bu nedenle bize ne yapacağımızı söylemez, buna karar vermek her zaman tek tek kişilerin işidir. Özetle Kant etiği ahlâksal bir eylemin temelinde yatan istemenin öznel ilkesinin *nasıl* bir ilke olması gerektiğinin bilgisini verir.

Sonuç olarak Nietzsche ve Kant, felsefe sistemlerini kurarken “isteme” kavramını özel anlamlarda kullanmışlardır. Buna rağmen daha genel bir zeminde, “insanın neliği” zemininde bir ortaklıkları da vardır. Çünkü hem Nietzsche hem de Kant, insanın kendini bilmesinin, içinde bulunduğu dünyayı anlamlandırmasının farklı da olsa birer ‘perspektifini’ ortaya koymuşlardır. Bu anlamlandırma çabası içinde “isteme” kavramının kullanılışı birbirinden farklı olsa da çözümlmek için hedeflediği soru/sorun aynıdır; “insan nedir?” ve “doğru eylem ve değerlendirme nedir?”. Nietzsche’nin bu sorulara cevabı; “değerlerin yeniden değerlendirilmesi” merkezlidir, Kant’ın cevabı ise, “akıl sahibi” insanın “akıl ilkeleri”ne göre eylemde bulunması gerektiği yönündedir. Buna göre ayrı yollardan yürüyen her iki filozof da “insanın varoluşunu yine insanın eline vermek” istemektedir, dolayısıyla da karşı çıkış noktaları ortaktır; “ahlâksal yobazlık”⁴¹ ve “içinde yozlaşma barındıran herhangi bir ahlâksal yargı”⁴².

---

⁴¹ Kant, Immanuel (1994), *Pratik Akıl Eleştirisi*, (Çev: Ioanna Kuçuradi, Ülker Gökberk, Füsün Akatlı), Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara, s. 93-94

⁴² Nietzsche, Friedrich (2005), *Putların Batışı Ya Da Çekiçle Nasıl Felsefe Yapılır*, (Çev. Mustafa Tüzel), İthak, Yayınları, İstanbul, s. 49

KAYNAKÇA

- HUME, David (1976) *İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Soruşturma*, (Çev: Oruç Aruoba), Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara
- HUME, David, (2009) *İnsan Doğası Üzerine Bir İnceleme*, (Çev: Ergün Baylan), BilgeSu Yayıncılık, 2009
- HUSSERL, Edmund (1988), *Volesungen über Ethik und Wertlehre (1908-1914)*, Herasugegeben Ulrich Mele, Kluwer Academic Publishers, Dortrecht
- KANT, Immanuel (1994), *Pratik Aklın Eleştirisi*, (Çev: Ioanna Kuçuradi, Ülker Gökberk, Füsün Akatlı), Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara
- KANT, Immanuel (1995) *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi*, (Çev: Ioanna Kuçuradi), Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara
- KUÇURADI, İoanna (2006), *Schopenhauer ve İnsan*, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara
- NIETZSCHE, Friedrich (2008a), *Ahlakın Soykütüğü Üzerine*, (Çev: Ahmet İnam), Say Yayınları, İstanbul
- NIETZSCHE, Friedrich (2008b), *Deccal*, (Çev: Oruç Aruoba), İthaki Yayınları, İstanbul
- NIETZSCHE, Friedrich (2009), *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, (Çev: Ahmet İnam), Say Yayınları, İstanbul
- NIETZSCHE, Friedrich (2005), *Putların Batışı Ya Da Çekiçle Nasıl Felsefe Yapılır*, (Çev. Mustafa Tüzel), İthak, Yayınları, İstanbul
- NIETZSCHE, Friedrich (1986), *Tarih Üzerine*, (Çev: Nejat Bozkurt), Say Yayınları, İstanbul
- NIETZSCHE, Friedrich, (1967), *The Will To Power*, (Edt: Walter Kaufmann-R. J. Hollingdale), Vintage Books, New York
- NIETZSCHE, Friedrich (2002), *Zerdüşt Böyle Diyordu*, (Çev: Osman Derinsu), Varlık Yayınları, İstanbul
- PLATON. (1988) *Devlet*, (Çev: S. Eyüboğlu, A. Cimcoz), Remzi Kitabevi Yayınları, İstanbul
- SCHOPENHAUER, Arthur (1987), *Schriften zur Moral und zum Richtigen Leben*, (Auswahl und einführender Essay von Rüdiger Safranski) Haffmans Verlag Zürich
- SCHOPENHAUER, Arthur, (2005) *İsteme ve Tasarım Olarak Dünya*, (Çev: Levent Özşar), Biblos Yayınevi, İstanbul